

Др Марко Мијатовић*

Доктор политичких наука

Суперизборна година у Словенији 2022. године – огледало особености словеначке националне и локалне политике

Анстракт

Одржавање парламентарних, локалних и председничких избора током 2022. године, у временским размацима од неколико месеци, дали су повод да се та година у Словенији назове „суперизборном“ годином. Они су били још једна прилика за исказивање воље бирача и показивања карактеристика словеначког политичког система. У раду смо покушали да у кратким цртама представимо основне црте политичко-идеолошких подела које карактеришу савремено словеначко друштво, историјат избора на свим нивоима у Словенији након самосталности 1991. године и њихове најважније особености које су и 2022. дошле до изражаја.

Кључне речи:

Словенија, избори, политичке странке, политичке идеологије

УВОД

Тема овог рада је савремени партијски систем Словеније и политичко-идеолошка диференцијација који су сагледани и анализирани у вертикалној димензији (национални и локални ниво). У раду се показује да

* markomijatovic78@gmail.com

на политичкој сцени, на државном нивоу, доминира пет странака, које, међутим, имају знатно мање утицаја на локалном нивоу, где доминирају нестраначки кандидати. Ово је посебно уочљиво и након тзв. суперизборне 2022. године када су се у кратком периоду одржали парламентарни, председнички и локални избори. Основна хипотеза овог рада је да политичко-идеолошке поделе на партијској сцени Словеније имају две димензије – хоризонталну и вертикалну. Једна равна (или димензија) манифестује се на националном нивоу (партије левице, деснице, центра), док другу димензију чине разлике између локалних и националних партијских сцена (наиме, на локалним изборима доминирају нестраначке личности, групе грађана и локални покрети). Основна хипотеза би се могла проширити и на тврдњу да ова подела и разлике у партијским сценама националног и локалног нивоа доприносе и унапређењу демократије у Словенији. Наиме, из политичке теорије је познато да дисперзија политичке моћи доприноси развоју демократије, док њена концентрација може представљати ризик за демократске процесе и отворати простор за ауторитарне тенденције у друштву. Ова становишта су укореењена како у класичним политичким приступима, попут радова Шарла Монтескјеа, који је истакао важност поделе и равнотеже власти (О духу закона¹), тако и у модерним плуралистичким и мрежним теоријама демократије Роберта Дала² и Роберта Путнама³.

Међутим, да би се у потпуности схватила и објаснила савремена партијска и политичка сцена Словеније, а нарочито феномен великог броја јаких локалних покрета и лидера (који су независни од партија на националном нивоу – што је потпуно другачије од, на пример, ситуације у Србији), потребно је сагледати историјски контекст, тј. временску димензију политичко-идеолошке диференцијације и развоја изборног система, почевши од стицања независности до данашњих дана. Основу за овај приступ и објашњење даје теорија путне зависности (енгл. *Path Dependency Theory*), по којој прошли догађаји (а поготову у неким одређеним кључним ситуацијама) имају дуготрајне ефекте на касније догађаје.⁴

1 Шарл Монтескје, *О духу закона*, Завод за уџбенике, Београд, 2011.

2 Роберт Дал, *Дилеме плуралистичке демократије*, БИГЗ, Београд, 1994; Dahl, Robert A., "A Critique of the Ruling Elite Model", *The American Political Science Review*, Vol. 52, No. 2, June 1958, pp. 463–469.

3 Robert D. Putnam, *Making Democracy Work, Civic tradition in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, 1993.

4 James Mahoney, Daniel Schensul, "Historical Context and Path Dependence", in Goodin Robert, Tilly Charles, *The Oxford Handbook of contextual political analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2006, pp. 454–471.

Такође, теоријску потпору за овај приступ даје и утицајна студија о развоју партијских система у посткомунистичким земљама.⁵

Сходно наведеном постављена је и структура овог рада. У првом делу обрађују се идеолошке поделе и партијски систем кроз временску димензију, тј. историјат ових феномена почевши од стицања независности 1991. године, потом се у другом и трећем делу обрађују парламентарни, председнички и локални избори из 2022. године. У завршном делу рада се изводе генерални закључци о природи изборног система и политичко-идеолошких подела у Словенији и дискутују специфичности словеначке националне и локалне политике.

СЛОВЕНИЈА – ПОЛИТИЧКО-ИДЕОЛОШКИ АСПЕКТ И ИСТОРИЈАТ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ИЗБОРА И ФОРМИРАЊА ИЗВРШНИХ ВЛАСТИ НАКОН ПРОГЛАШЕНЕ НЕЗАВИСНОСТИ 1991. ГОДИНЕ

Политичко-идеолошки аспект словеначке политичке сцене тешко је укратко описати без враћања у прошлост. Словенија је, иначе, формирана по први пут у оквиру Краљевине Југославије 1918. године⁶, на коју је већина Словенаца гледала са симпатијама и у којој је остварена пуна национална еманципација словеначког народа. За то је било више разлога. Након дуготрајног подређеног положаја позиције у којој су се борили за право коришћења матерњег језика у основним и средњим школама у мултинационалној Аустро-Угарској, Словенци су дошли у прилику да добију свој национални Универзитет 1919. или, пак, Словеначку академију наука и уметности 1938. године. Границе које су формиране обухватале су део словеначких националних територија (Крањску и Штајерску и Прекомурје), док је Приморска остала део Италије, а Коруска део Аустрије (услед изгубљеног Коруског плебисцита 1920. године, на којем је две трећине тамошњих Словенаца гласало за останак у Аустрији). Чињеница да је више од трећине националних територија

⁵ Herbert Kitschelt, Zdenka Mansfeldova, Radoslaw Markowski, Gabor Toka, *Post-Communist Party Systems, competition, representation and inter-party cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 19–42.

⁶ То је прва држава у којој су Словенци уживали равноправни статус после раносредњовековне државе Карантаније везане за далеки VII век, на чијој је традицији, као и на посебном словеначком језику, заснован засебан словеначки, словенски национални идентитет, а која нестала под ударом надмоћнијих Германа са којима су се граничили.

остало изван територије Словеније/Југославије остао је извор националне политичке фрустрације.⁷

Идеолошко-политичке поделе у Словенији имају делимично корен из периода националног препорода средином 19. века и нису се разликовале од других европских народа. Током 19. века у Словенији настају либерали, ослоњени на грађански и предузетнички слој, конзервативци, ослоњени на цркву и у уделу најбројније сеоско становништво и, касније, социјалдемократе, ослоњене на новонастали раднички слој у Словенији и тадашњој Аустро-Угарској.⁸ У Краљевини СХС/Југославији су се те поделе наставиле по сличним линијама на – клерикалне и конзервативне народњаке, југословенски оријентисане либерале, као и комунисте. За време Другог светског рата, током којег је Словенија била подељена⁹ и у којој је буктао интензиван грађански рат, са великим сличностима са ситуацијом у Србији тога периода, супротстављеност се свела на линију поборника и противника комунизма и њихове национално-друштвене револуције. Један наспрам другог налазили су се комунистички, партизански покрет и тзв. „Домобрански покрет“, који је представљао мање или више конгломерат антикомунистичких група, прво у италијанској окупационој зони, а потом у немачкој окупационој зони, па, сходно томе, остваривала је неку врсту сарадње са италијанским и немачким окупатором.¹⁰

⁷ Северна граница са Аустријом остала је до самог краја Версајске конференције спорна, али није било спорно да се за њу борило 12.375 војника и официра Словенаца, уз 1.773 Срба војника и официра који су тек били напустили аустроугарско заробљеништво. Jurij Perovšek, *V zaželeni državi*, Institut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 2009, стр. 55.

⁸ Igor Lukšič, *Med hlapci in revolucionarji; Nastanek političnih idej in doktrin na Slovenskem*, Modrijan izobraževanje, d.o.o, Ljubljana, 2019.

⁹ Словеначки историчари говоре о подели Словеније на немачки, италијански и мађарски део, а у новије време се говори и да је још једна нацистичка држава учествовала у њеном комадању – НДХ (четири села у близини границе са данашњом Републиком Хрватском). Према мапи: Vožo Repe, *S puško in knjigo, Narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda 1941–1945*, Cankarjeva založba, skupina Mladinska knjiga, 2015, стр. 19.

¹⁰ На врхунцу борбе уочи зиме 1945. године партизански покрет је бројао око 38.000, а домобрански око 17.000, уз симболичан број Словенаца – четника Југословенске војске у отаџбини, чији број се кретао око 500. Однос снага говорио је и о политичко-идеолошкој оријентацији Словенаца тога доба. Peter Vodopivec, „Razmah partizanstva i Rupnikova ljubljanska pokrajina“, u Peter Štih, Vasko Simoniti, Peter Vodopivec Peter (ur.), *Slovenska zgodovina, od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoteja*, том II, Modrijan založba, Ljubljana, 2016, стр. 623.

Након победе у рату партизански покрет сурово се обрачунао са својим противницима из редова „словеначких домобрана“, а свако сећање на њихове жртве било је проскрибовано. Партизански покрет је додатно свој утицај међу Словенцима ојачао и припајањем Приморске, и изласком Словеније на море, чиме је национални простор Словенаца у највећој мери био заокружен.¹¹

Словенија је као део Југославије и као њена економски најбогатија република уживала епитет „економски најразвијенијег дела социјалистичког света“. Посебно од средине седамдесетих година XX века започео је снажан замах индустријализације и привлачења радне снаге из других делова Југославије, и од тада Словенија, по други пут¹², почиње да добија мултиетнички карактер (данас незванични подаци говоре да 15% становништва Словеније чине други народи – поред признатих и малобројних тзв. аутохтоних националних мањина признатих Уставом (Мађара и Италијана), ту су и далеко бројни припадници народа са простора бивше Југославије – Срби, Бошњаци, Албанци, те у мањој мери и Хрвати и Македонци, који немају статус признатих националних мањина.

Током целог постојања „друге“ Југославије у Словенији су постојале тензије у правцу јачања аутономије (коришћење словеначког језика у заједничког војсци, захтев за преусмеравање више средстава за градњу путева у Словенију, негодовање због давања у заједничке југословенске фондове за развој неразвијених фондова). Током осамдесетих овај тренд је ескалирао и почео да се подудара са трендом „гледања на Запад“, са покушајима либерализације цивилног живота, и све више видљиве жеље да се промовише као самостални политички ентитет. Словеначким комунистима супротставила се пре свега национална и либерална јавност која је своје ставове истицала кроз промоцију наглашеније словеначке самосталности у оквиру Југославије, а потом и изласка из ње.

Словеначке прилике средином 1980-их говоре о томе да је након наизглед бенигних потеза подршке скијашкој репрезентацији Југославије (разлог је био једноставан – сви смучари су били Словенци) до рекламних кампања о Словенији као самосталној туристичкој

¹¹ Branko Celar, *Slovenija i njene meje v treh zgodovinskih obdobjih, 1914/1920; 1941/1975; 1991/2021; Zveza policijskih društev veteranov Sever*, Ljubljana, 2021, str. 177–210.

¹² Пре Другог светског рата Словенија је, као део Аустрије у оквиру Аустро-Угарске, касније Југославије, имала немачку мањину, која је за време Краљевине Југославије чинила 5% становништва, према резултатима пописа из 1921. године (Дефинитивни резултати ПОПИСА СТАНОВНИШТВА од 31. јануара 1921. године), доступно на: <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1921/Pdf/G19214001.pdf> (приступљено 05.06.2023).

дестинацији са цветом липе, као карактеристичним амблемом¹³, словеначки национални покрет све више политички карактер. Наиме, започињу све оштрије полемике на линији Љубљана–Београд по питању будућности Југославије на линији рефедерализације (која готово да међу Словенцима није имала поборника) или, пак, даље конфедерализације, која је трасирана уставним решењем у Југославији из 1974. године. Политичка криза кулминирала је штрајком у љубљанској фабрици „Литострој”, а потом и афером „Јанша, Борштнер, Тасић, Заврл” због одавања у јавност војних, државних тајни (белешке са састанка Савеза комуниста Словеније) и др.

Већ 1989. почиње оснивање нових странака (Сељачки савез – Кмечка звезда, Словеначки демократски савез, Словеначки хришћански демократи и др.), који ће у мају те године у Љубљани промовисати „Мајску декларацију” којом се тражи независна Словенија, у „европској конфедерацији”.¹⁴

Притисак цивилног друштва, али и укупне геополитичке констелације ишли су у корист захтева либерално-националних група у Словенији. Крајем 1989. мења се Устав Словеније и обезбеђују услови за вишестраначке изборе у вишedomни парламент Словеније. На њима гласачи деле поверење тадашњој власти и новонасталој опозицији. На парламентарним изборима побеђује опозициона коалиција ДЕМОС (Словеначки демократски савез, Социјалдемократски савез Словеније, Словеначки хришћански демократи, Словеначки сељачки савез, Зелени Словеније и Либерална странка), са 55% гласова победила је Савез комуниста Словеније, који је добио 17% гласова. Па ипак, учљиво бирачи нису дали на свим нивоима власти предност опозицији, па је лидер словеначких комуниста Милан Кучан победио на председничким изборима неформалног опозиционог лидера, и бившег дисидента и политичког емигранта у Немачкој, Јоже Пучника.

Милан Кучан ће на том месту остати до 2002. године. И након тог периода од десних кругова бити и данас оптуживан да „из позадине” руководи кључним сферама словеначке државе. Савез социјалистичке омладине добио је на првим изборима 13% гласова и потом мења име у Либерално демократску странку (ЛДС). Њен члан је био и Јанез Дрновшек, последњи словеначки члан председништва СФРЈ, који ће 1992. постати и њен лидер, који ће доминантно обликовати политички живот Словеније, на позицијама премијера и председника све до своје

¹³ Božo Repe, Darja Kerec, *Slovenija, moja dežela*, Cankarjeva založba, Skupina Mladinska knjiga, Ljubljana, 2017, str. 113–117, 121 i dalje.

¹⁴ Marjan Brezovšek, Miro Haček, Simona Kukovič, *Slovenska država in politika*, Univerza v Ljubljani, Fakultet za družbene vede, Ljubljana, 2016, str. 55.

смрти 2008. године. Након брзог слома Владе ДЕМОС-а, и ванредних избора 1993, премијер Словеније постаје Јанез Дрновшек, а уједно постаје и једна од водећих личности словеначке политике. Уједно почиње и период доминације његове ЛДС у словеначкој политици.

Табела 1. Састав владавинских аранжмана у Републици Словенији¹⁵

Влада	Мандатни период	Састав владајуће коалиције	Премијер
Прва	1990–1992	СКД, СКЗ, СДСС, СДЗ, ЛС	Лојзе Петерле (СКД)
Друга	1992–1993	ЛДС, СДСС, ЗС, ССС, ДС	Јанез Дрновшек (ЛДС)
Трећа	1993–1997	ЛДС, СКД, ЗЛСД, СДСС	Јанез Дрновшек (ЛДС)
Четврта	1997–2000	ЛДС, СЛС, ДеСУС	Јанез Дрновшек (ЛДС)
Пета	2000	СЛС–СКД, СДС	Андреј Бајук (СЛС–СКД)
Шеста	2000–2002	ЛДС, ЗЛСД, СЛС–СКД, ДеСУС	Јанез Дрновшек (ЛДС)
Седма	2002–2004	ЛДС, ЗЛСД, СЛС–СКД, ДеСУС	Антон Роп (ЛДС)
Осма	2004–2008	СДС, НСи, СЛС, ДеСУС	Јанез Јанша (СДС)
Девета	2008–2012	СД, ЛДС, Зарес, ДеСУС	Борут Пахор (СД)
Десета	2012–2013	СДС, ДЛ, СЛС, НСи, ДеСУС	Јанез Јанша (СДС)
Једанаеста	2013–2014	ПС, СД, ДЛ, ДеСУС	Аленка Братушек (ПС)
Дванаеста	2014–2018	СМЦ, ДеСУС, СД	Миро Церар (СМЦ)
Тринаеста	2018–2020	ЛМШ, СД, СМЦ, ДеСУС, САБ + ЛЕВИЦА (мањински подржавала Владу)	Марјан Шарец (ЛМШ)
Четрнаеста	2020–2022	СДС–СМЦ–НСи–ДЕСУС	Јанез Јанша (СДС)
Петнаеста	2022–	Покрет Слобода–СД–Левица	Роберт Голоб (Покрет Слобода)

Ако Милана Кучана сврстамо у лидера, било правог или касније „из сенке” левог блока партија (кога данас представљају лидери левих партија – СД Тања Фајон и Левице Лука Месец), Јанеза Дрновшека пред-

¹⁵ Табела сачињена на основу података из: Marjan Brezovšek, Miro Haček, Simona Kukovič, *Slovenska država in politika*, Univerza v Ljubljani, Fakultet za družbene vede, Ljubljana, 2016, str. 283.

водника либералне политичке струје (коју данас предводи лидер Покрета Слобода Роберт Голоб), лидере десног политичког блока видимо у ранијем лидеру Словеначких хришћанских демократа, касније и Нове Словеније Лојзе Петерлеа (и данас актуелном лидеру Матеју Тонину), а посебно и данас неприкосновеном лидеру ранијег Социјалдемократског савеза Словеније (1996. преименованог у Словеначка демократска странка – СДС) Јанеза Јаншу, као личност која је најдуже активна на политичкој сцени Словеније.

Како је већ од 1990-их година на сцени нескривени пакт левих и центристичких снага (који су меандрирали у својој конфигурацији – политичке опције су настајале и нестајале, али неретко и фузионисале), у условима пропорционалног изборног система, тако су оне често односиле превагу над десним блоком партија. Десни блок партија предводио је извршну власт у првој Влади Лојзе Петерлеа (1990–1992), као и у тзв. „три владе Јанеза Јанше” и то 2004–2008, 2012–13, као и 2020–22. године. Иако је Јаншин СДС и 2014. и 2018. имао појединачно највише гласова, услед малог коалиционог потенцијала, није успевала да формира извршну власт.¹⁶

Након силаска са сцене Ј. Дрновшека, лево-либерални круг је приступио уочљивој пракси промоције „нових лица” који су експресно задобијали подршку неколико месеци уочи избора – то се десило са професором Правног факултета у Љубљани Миром Цераром и његовом Странком модерног центра 2014, Листом Марјана Шареца, дотадашњег градоначелника Камника, са Листом Марјана Шареца 2018, или, пак, Покретом Слобода 2022. Роберта Голоба, успешног менаџера у приватној енергетској компанији ГЕН И.

Сва тројица имали су прилике да буду премијери, али искуство из 2014. и 2018. године довело је до закључка да се радило о „звезданом тренутку” појединог политичара, који су након премијерских мандата вратили на Правни факултет (М. Церар) или, пак, ујединили своју странку са победничким Покретом Слобода (што је био случај са М. Шарецом, који је одступио са места премијера 2020. године¹⁷ и његовим ЛМШ, који је постао и министар одбране у актуелној Голобовој Влади).

За политички пејзаж Словеније неретко се говори да се ради о ноторној подели по линији „за и против Јанше”, у суштини на линији левица/центар против деснице. Споља гледајући, Словенија делује и јесте демократски уређена држава, која бележи и солидне економске параметре (већ годинама уназад највећи проблем у држави је реформа јавног

¹⁶ Петер Водопивец, *Словенска модерна и савремена повијест*, Средња Еуропа, Загреб, 2021, стр. 401.

¹⁷ Исто, стр. 402.

здравства). Па ипак, идеолошка дистанца је очигледна и неретко оживљава „духове прошлости“. Лево-либерални блок партија (кога тренутно чине странке владајуће коалиције Покрет Слобода – нова либерална партија настала почетком изборне 2022. године, СД – наследник Савеза комуниста Словеније и Левица – издвојени део СД, са још наглашенијим левичарским карактером) има премоћу у доминацији у великим градовима и доминацију у медијима, чак и у периодима десних влада. Најчитанији електронски и штампани медији: РТВ Словенија, Планет ТВ, „Дело“, „Дневник“, „Вечер“, „Младина“, увек су неподељено на страни левих и либералних опција, неретко и критични према њима. У лидеру опозиционе СДС Јанезу Јанши види се популиста и човек склон ауторитарним тенденцијама.¹⁸

Са друге стране, СДС се (преко својих медија – ТВ Нова 24 или недељника „Демократија“) супротставља левом и центристичком блоку, наступајући са десних и популистичких позиција, оптужујући их за то да је од осамостаљења Словенија остала у „кадровско-институционалној мрежи“ бившег Савеза комуниста, која држи водећа места у правосуђу, медијима, привреди, често се позивајући на изводе из интервјуа бившег вође словеначких комуниста Милана Кучана, у којем је једном приликом рекао да „(самостална) Словенија није била његова интимна опција“. Под знак упитника стављају и извод из његовог говора са проглашења независности на љубљанском Тргу републике 25. јуна 1991. године, када је рекао „данас је дан за снове, сутра је нови дан“. Сутрадан је, иначе, почела интервенција ЈНА, и како се у Словенији назива „десетодневни рат“¹⁹. СДС се не либи ни позивања на величања традиције „Словеначког домобранства“, као специфичног вида политичке провокације, уз карактеристичне словеначке заставе које су носили словеначки домобрани са „орлом дежеле Крањске“ (насупротив званичном грбу Словеније са контуром Триглава) или, пак, (често хералдички оспоравао) тзв. „карантанског пантера“.

Нешто умеренија, такође десна и наглашеније клерикална нова Словенија покушава да лавира умеренијим ставовима, али остаје, ипак,

¹⁸ Графити љубљанских улица често су оштро усмерени против Јанше – „Смрт Јаншизму“, „Твитлер“ (алудирајући на Јаншино често објављивање твитова на поменутој друштвеној мрежи). Неретке су и налепнице са Јаншиним ликом у затворској униформи, као алузија на чињеницу да је Јанша два пута био у затвору због афере „Јанша, Борштнер, Тасић, Заврл“ 1988, али и у независној Словенији због сумње о повезаности са коруптивним пословима набавке оружја (афера „Патриа“). На једној од љубљанских католичких цркава 2020. године освануо је графит „Боже, смилуј се Јанши“.

¹⁹ Biščak Jože (urednik), Demokracija magazin, 30 godina samostojne države, Ljubljana, lipanj–kolovoz 2021.

верна „магистралном правцу“ који трасира СДС и као таква се перципира као „млађи политички брат СДС“.

Географски посматрано, досадашња истраживања, али и сами резултати избора показала су да лево-либералне партије имају убедљиву предност гласача у великим и већим градовима (Љубљана, Марибор, Нова Горица, Велење, Мурска Собота, Кочевју, Јесеницама, као и на словеначком приморју), док десница углавном ужива поверење на ободима већих градова у регионима Крањске (Горењска, Нотрањска, Долењска), те значајном делу Штајерске, Помурске и Прекмурске регије²⁰.

Иако идеолошки јако подељене²¹, водеће словеначке политичке странке нису имале и немају различите погледе на евроатлантске интеграције Словеније и њено чланство у Европској унији и НАТО. Изузетак је једино Левица, која има резерве у погледу чланства у НАТО, али њено само учествовање у актуелној Влади јасно показује да то није њен искључиви приоритет.

Последње одмеравање политичких снага било је 2022. године на редовним парламентарним, председничким и локалним изборима у Словенији. Због овако згуснутог временског распореда ова година је у Словенији прозвана „суперизборном годином“²² и она је у пуном колориту показала карактеристике политичке сцене Словеније.

²⁰ Jernej Tiran, „Urbano proti ruralnemu, Razscep med sodobnim i tradicionalnim“, u Repe Božo (ur.), *Mladina, rojstvo države*, 3. del, Ljubljana, 18. jun 2021. godine, str. 74–79.

²¹ Петер Водопивец, наведено дело, стр. 402.

²² Током наведене 2022. године нису одржани једино избори за Европски парламент. На њима се гласа у Словенији као једној изборној јединици, по пропорционалном систему и правом бирача да дају преференцијалне гласове. Словенија је давала осам посланика у Европски парламент у мандату 2019–2024. године (од наредних европских избора 2024. године даваће 9 посланичких места). Последњи пут европски избори у Словенији одржани су, 2019. године и на њима су најбољи резултат постигли коалиција СДС–СЛС са 26,25% гласова и 3 европска посланика, СД, са 18,66% гласова и 2 посланика, ЛМШ, са 15,44% гласова и 2 посланика, и НСи, са 11,12% гласова и 1 послаником.
Доступно на: <https://volitve.gov.si/ep2019/#/rezultati> (приступљено 25.5.2023).

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ У СЛОВЕНИЈИ, 24. АПРИЛ 2022. ГОДИНЕ

Парламентарни избори у Словенији одржавају се по пропорционалном систему са отвореним листама, у осам изборних јединица у којима се бира по 11 посланика, са цензусом од 4%. Посланици тзв. „аутохтоних националних мањина” – Мађара и Италијана, бирају се посебно, и свака од њих има гарантовано по једно место у Државном збору. Приликом претварања гласова у мандате користи се Друпов количник (укупан број гласова који је дат за све листе у изборној јединици дели се са бројем посланика који се бирају увећаним за један – $11+1=12$). Добијен број се заокружује нагоре. Прво се расподељују мандати по изборним јединицама, међу листама које су прешле изборни цензус. Нерасподељени мандати се расподељују на националном нивоу, при чему се узима у обзир добијен број гласова свих листа које су прешле цензус од 4% и они се расподељују Д Онтовом методом.²³

Парламентарни избори одржани су 24. априла 2022. године. Теме кампање биле су прилагођене датом временском оквиру и још увек присутној Ковид кризи (током које је Влада под СДС Јанеза Јанше инсистирала на строгим медицинским мерама, али и јакој државној финансијској интервенцији у привреду Словеније). Такође, тема кампање била је и започети рат у Украјини, при чему ни власт ни опозиција нису имали значајније разлике, иако је тада владајући СДС имао наглашенију проукрајинску позицију (премијер Јанез Јанша један је од првих европских лидера који је посетио Кијев након отпочињања сукоба). На мети критике опозиције биле су одређене Владине мере против Ковида, одређене афере до којих је дошло приликом набављања медицинске опреме, екстремизација политичко-идеолошких прилика у друштву (тема Ковид кризе је засенила, или заправо још више ојачала кључно питање у Словенији претходних година – реформу јавног здравства). Предмет критике опозиције биле су и мере одређеног заштравања политике усељавања радне снаге у Словенију, до које је дошло током Јаншине Владе у мандату 2020–22. године.

На изборима је убедљиву победу однео (у јануару исте године основан) Покрет Слобода, са 34,45% гласова и 41 послаником, СДС, са 23,48% гласова и 27 посланика, НСи, са 6,86% и осам посланика, СД, са 6,69% гласова и седам посланика, и Левица, са 4,46% гласова и пет посланичких места. После двогодишње десноцентристичке Владе СДС–НСи–Конкретно–ДеСУС, на власт је дошла левоцентристичка влада

²³ Marjan Brezovšek, Miro Haček, Simona Kukovič, *Slovenska država in politika*, Univerza v Ljubljani, Fakultet za družbene vede, Ljubljana, 2016, str. 235–236.

Покрет Слобода–СД–Левица. Не по први пут, парламентарни избори су извршили одређену селекцију, па је изван њеног састава у односу на сазив 2018–22. изостало чак пет странака: ЛМШ, ДеСУС, САБ, коалиција Повежимо Словенију (коалиција око странке „Конкретно”, односно бившег СМЦ), као и СНС.

Табела 2. Упоредни приказ парламентарних избора у Словенији 2018. и 2022. године за поједине кандидатске листе

Кандидатска листа	Проценти добијених гласова 2018	Проценти добијених гласова 2022	Број посланичких мандата 2018	Број посланичких мандата 2022
Покрет Слобода	–	34,45%	–	41
СДС	24,96%	23,48%	25	27
НСи	7,13%	6,86%	7	8
СД	9,92%	6,69%	10	7
Левица	9,29%	4,46%	9	5
ЛМШ	12,66%	3,72%	10	–
Повежимо Словенију (Конкретно, Зелени, СЛС, НЛС, НС)	9,75% (само СМЦ)	3,41%	10	–
САБ	5,12%	2,61%	5	–
СНС	4,91%	1,49%	5	–
ДеСУС	4,20%	0,66%	4	–
Гарантовано место за представника мађарске и италијанске аутохтоне мањине			2	2

Извор: резултати избора за Државни збор Републике Словеније 2018. и 2022. године (<https://volitve.dvk-rs.si/>, приступљено 05.06.2023)

ПРЕДСЕДНИЧКИ ИЗБОРИ У СЛОВЕНИЈИ, 23. ОКТОБАР И 13. НОВЕМБАР 2022. ГОДИНЕ

Председнички избори у Словенији спроводе се системом апсолутне већине. Уколико нико од кандидата у првом кругу не добије натполовичну већину у други круг иду два првопласирана кандидата. У другом кругу за председника Републике изабран је кандидат са већином освојених гласова. Мандат председника Републике траје пет година.

До сада су функцију председника Републике Словеније вршили Милан Кучан (1991–2002), Јанез Дрновшек (2002–2007), Данило Тирк (2007–2012) и Борут Пахор (2012–2022).

Председнички избори су одржани 23. октобра и 13. новембра 2022. године. На њима је у првом кругу учествовало седам кандидата. Најбоље резултате остварили су кандидат деснице Анже Логар (СДС, СЛС), са 33,95% гласова, другопласирана је била кандидат левог центра Наташа Пирц Мусар (независни кандидат, са подршком Пиратске странке и Странке младих Словеније–Зелених Европе), са 26,88% гласова. Тек трећепласирани је био кандидат владајућих странака – Покрета Слобода и СД Милан Брглез, са 15,45% гласова.²⁴

Првопласирани кандидати прошли су у други круг избора, на којима је, у помало референдумској атмосфери налик на француске председничке изборе (у којима се избегава победа кандидата крајње деснице), победила Наташа Пирц Мусар, са 53,89%, на супрот Анже Логара, који је добио 46,11% гласова.

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ У СЛОВЕНИЈИ, 21. НОВЕМБАР И 4. ДЕЦЕМБАР 2022. ГОДИНЕ

Локални избори у Словенији одржавају се двојако. Чланови општинских савета бирају се двојако, они који броје до 12 чланова (мање општине) бирају се већински, а чланови општинских већа који броје више од 12 чланова бирају се пропорционално, истоветно као на националном нивоу – уз цензус од 4%, отворена листа (кандидат може побољшати свој положај на листи ако добије преко 10% преференцијалних гласова).

²⁴ За њима су следили четворопласирани независни кандидат (уз подршку Еколошке партије ВЕСНА) и жупан Кочевја Владимир Пребилич, са 10,60%, а потом су следили: независни кандидат (уз подршку Ресни.ца) Сабина Сенчар, са 5,94%, кандидат НСи Јанез Циглер Краљ, са 4,37%, и кандидат Левице Миха Кордиш, са 2,81% добијених гласова.

У Словенији су 21. новембра (и други круг за градоначелнике 4. децембра) 2022. године одржани избори за одборнике скупштина градова и општина (укупно 212 локалних самоуправа), те градоначелнике и председнике општина. На њима су изабрани сви градски и општински одборници, те 212 председника градова и општина.²⁵

Иако је први круг локалних избора одржан свега недељу дана након другог круга председничких избора и, уједно, поред упадљиво мање излазности, резултати локалних избора показали су, већ раније јасно видљиву, доминацију локалних група грађана које су освојиле убедљиву већину, како одборничких мандата тако и градоначелничких и места председника општина.

По питању одборничких мандата, различите групе грађана, локални покрети и самостални кандидати освојили су 980 одборничких места (26,05% гласова), водећа опозициона СДС 494 (14,30% гласова), водећи владајући Покрет Слобода 402 (14%), владајућа СД 270 (8,55%), опозициона НСи 193 (6,05%), ванпарламентарна, опозициона и на локалном нивоу традиционално јака СЛС 168 одборника (4,56%), те владајућа Левица 22 одборника (2,23% гласова). Остале политичке странке освојиле су мање од 1% гласова на националном нивоу и укупно свега 210 одборничких места.

Када су у питању позиције градоначелника и председника општина, кандидати група грађана и самостални кандидати изабрани су у 138 локалних самоуправа, кандидати СЛС у 15, СД у 14, СДС у 12, НСи у 11, те Покрета Слобода у 3. Из редова осталих странака изабрано је шест кандидата, односно од стране различитих коалиција странака изабрано је још 12 кандидата.²⁶

Куриозитет ових избора је да је градоначелник Љубљане Зоран Јанковић поново победио на локалним изборима, са готово 62% гласова, и тиме обезбедио свој пети мандат. У Скупштини Љубљане остварио је послеизборну сарадњу са странкама актуелне владајуће већине – Покретом Слобода и СД. Уједно, председнички кандидат СДС и другопласирани на председничким изборима Анже Логар поднео је оставку на месту председника Градског одбора СДС Љубљана услед лошег страначког резултата (кандидат СДС за градоначелника добио је свега 6,28% гласова).

²⁵ У првом кругу је изабрано 165, а у другом кругу (4.12.2022) 57 председника општина и градова.

²⁶ Детаљније на интернет презентацији Државне изборне комисије Републике Словеније – Локални избори 2022 (доступно на: <https://www.dvk-rs.si/arhivi/volitve2022/lv2022/#/rezultati>, приступљено 25. новембра 2023).

ЗАКЉУЧАК

Тзв. „Суперизборна година“ у Словенији 2022. године, у којој су се одржали парламентарни, председнички и локални избори, у пуној мери је показала колорит словеначке политичке сцене.

Доминација лево-либералног политичког крила у медијима и јавности, поготово у Љубљани и другим већим местима, коју је додатно ојачало незадовољство трећом „Јаншином Владом“, која је, сплетом политичких околности, у марту 2020. године преузела власт (оставком претходног премијера Марјана Шарца уочи саме Ковид пандемије), довела је до, може се констатовати, очекиваног епилога – победе лево-либералних снага, односно Покрета Слобода, СД и Левица на парламентарним и њиховом, нешто мање убедљивом, победом на председничким изборима кроз избор нестраначке Наташе Пирц Мусар (разлог је био што је кандидат водеће десне СДС био у јавности популарни „умивени“ десничар Анже Логар).

Локални избори показали су посебност у односу на националне, карактеристичну и за претходне изборе, и дали увид у јачину локалних инфраструктура националних партија. Највећи успех постигле су групе грађана, а политичке партије одиграле су опет споредну улогу, на коју се из циклуса у циклус постепено привикавају, желећи да очувају своју политичку доминацију на нивоу националне политике (где је, ипак, услед релативно високог изборног цензуса спречен улазак нових политичких актера). Према резултатима локалних избора, јединих пет парламентарних странака – владајући Покрет Слобода, СД, Левица, те опозиционе СДС и НСи, освојиле су око 42%, што је резултат са којим, у постојећим околностима и у ретроспективи локалних избора у Словенији, водеће националне странке дефинитивно могу бити задовољне.

Наравно, и код водећих националних странака постоји жеља и настојање да се изгради солидна теренска, страначка инфраструктура, али, уочљиво је, без претераних очекивања да доминирају на локалном нивоу (о чему сведоче и честе формалне или неформалне подршке кандидатима локалних покрета и група грађана). Неспорно је да по питању страначке инфраструктуре одавно предњаче СД (као наследник бившег СК Словеније) и СДС, познате по агилном лидеру и вођи опозиције Јанезу Јанши, али и интензивном раду на терену. Овај изборни циклус показао је да солидну инфраструктуру, али и локалну подршку имају и десна, опозициона НСи, као и Покрет Слобода, као стожер центристичког, либералног блока у Словенији, који је у себе укључио локалне огранке раније присаједињених ЛМШ, САБ, делом и ДеСУС, те да је традиционално јака локална упоришта очувала ванпарламентарна и некада на националном нивоу утицајна СЛС.

Коначно, суперизборна 2022. година донела је потврду раније присутне политичко-идеолошке поделе на националном нивоу, и то у две димензије – хоризонталној и вертикалној. На националном нивоу имамо јасну поделу на левицу, центар и десницу, где су центар и левица овог пута однели превагу. На локалном нивоу имамо доминацију нестраничких личности, група грађана и локалних покрета, где квантитативно водеће националне странке добијају мање од половине гласова бирача. Све то оставља простор да, сходно теоријским налазима, закључимо да ова подела последично доприноси дисперзији политичке моћи и, самим тим, унапређењу демократије у Словенији.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Biščak Jože (urednik), *Demokracija magazin, 30 godina samostojne države*, Ljubljana, lipanj–kolovoz 2021.
- [2] Дал Роберт, Дилеме плуралистичке демократије, БИГЗ, Београд, 1994.
- [3] Dahl, Robert A., “A Critique of the Ruling Elite Model”, *The American Political Science Review*, Vol. 52, No. 2, June 1958, pp. 463–469.
- [4] Brezovšek Marjan, Haček Miro, Kukovič Simona, *Slovenska država in politika*, Univerza v Ljubljani, Fakultet za družbene vede, Ljubljana, 2016.
- [5] Celar Branko, *Slovenija i njene meje v treh zgodovinskih obdobjih, 1914/1920; 1941/1975; 1991/2021; Zveza policijskih društev veteranov Sever*, Ljubljana, 2021.
- [6] Kitschelt Herbert, Mansfedova Zdenka, Markowski Radoslaw, Toka Gabor, *Post-Communist Party Systems, competition, representation and inter-party cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- [7] Lukšič Igor, *Med hlapci in revolucionarji; Nastanek političnih idej in doktrin na Slovenskem*, Modrijan izobraževanje, d.o.o, Ljubljana, 2019.
- [8] Mahoney James, Schensul Daniel, “Historical Context and Path Dependence”, in Goodin Robert, Tilly Charles, *The Oxford Handbook of contextual political analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- [9] Монтескје Шарл, *О духу закона*, Завод за уџбенике, Београд, 2011.
- [10] Perovšek Jurij, *V zaželeni državi*, Institut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 2009.
- [11] Putnam Robert D., *Making Democracy Work, Civic tradition in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, 1993.
- [12] Repe Božo (urednik), *Mladina, posebna številka – zgodovina, rojstvo države*, 3. del, Ljubljana, 18. jun 2021.
- [13] Repe Božo, Kerec Darja, *Slovenija, moja dežela*, Cankarjeva založba, Skupina Mladinska knjiga, Ljubljana, 2017.

- [14] Štih Peter, Simoniti Vasko, Vodopivec Peter, *Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*, Modrijan, Ljubljana, 2016.
- [15] Jtiran Jernej, „Urbano proti ruralnemu, Razscep med sodobnim i tradicionalnim“, u Božo Repe (ur.), *Mladina, rojstvo države*, 3. del, Ljubljana, 18. jun 2021. godine, стр. 74–79.
- [16] Водопивец Петер, *Словенска модерна и савремена повијест*, Средња Еуропа, Загреб, 2021.

Интернет извори:

- [1] Интернет презентација Државне изборне комисије Републике Словеније – Локални избори 2022 (<https://volitve.dvk-rs.si/lv2022/#/rezultati>).
- [2] Дефинитивни резултати ПОПИСА СТАНОВНИШТВА Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 31. јануара 1921. године (<https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1921/Pdf/G19214001.pdf>).

Извори из медија:

- [1] Delo, Љубљана, дневни лист, издања за 21. новембар и 5. децембар 2022. године.

Marko Mijatović

SUPER ELECTION YEAR IN SLOVENIA, 2022 – A MIRROR OF THE PECULIARITIES OF SLOVENIAN NATIONAL AND LOCAL POLITICS

Abstract

The holding of parliamentary, local and presidential elections in Slovenia in the same year, held at time intervals of several months, gave reason to call the year 2022 a „super-election“ year in that country. They were one another opportunity to express the will of the voters and show the characteristics of the Slovenian political system. In this work we tried to briefly present the basic features of the political-ideological divisions that characterize contemporary Slovenian society, the history of elections at all levels in Slovenia after independence in 1991, and their most important features that came to the fore in 2022.

Keywords:

Slovenia, elections, political parties, political ideologies.